

KERTINĖ PARAŠTĖ

Spėlionės apie knygų ateitį

Turbūt retoje Vakarų civilizacijos šalyje taip sparčiai žengiamą technologinį rytojų, kaip Europos centro valstybėje — Lietuvoje. Kai pavartai įvairius ten spausdinamus žurnalus, nustebęs surandi tai, ko pats lig šiol nežinojai, nors ir gyveni techniškai išsivysčiusioje Kalifornijoje, Hollywood'o pašonėje. Lietuvių intelektualų išprusimas ir įvairių specialistų žininimas yra eklektiškai turinimas, imlus ir atviras pasauliui. Jie ten dabar jautriai išgyvena ypatingos kaitos metą.

Lietuvių mastytojai mėgo ir mėgsta kalbėti ateities perspektyvų tema. Sovietų laikais pažanga (visada pirmyn, niekada ne pirmyn) buvo vykdoma pagal planą penkmečiais. Pažabota spauda liaupsino šalyje vykstančias didžiules permainas. Gyrė tol, kol galų gale įvyko pati išganingiausia permaina — melu pagrįstos Sovietų Sąjungos žlugimas. Žinoma, su dvasiniu išsilaisvinimu prasidėjo ir negailestingas laukinės suktos komercijos siautulys. Iš Vakarų ėmė plūsti šiek tiek padėvėta technologija, visoks kičas, su įvairaus raugo „kūrybine“ ekscentrika: seksu, bjaurastimi, pretenzija, cinizmu ir neretai tuo, kas Vakaruose išvėso prieš kelis dešimtmečius. Abejotinų vertybių mėgdžiojimo ikarštis, atrodo, Lietuvoje pamažu ima vėsti. Vis daugiau skiriama dėmesio tikrai naudingiems, vertingiems, kokybiškai patvariems dalykams. Naujausia technika ima viršų.

Visa tai regint, pomėgis spėlioti, kokia bus ateities civilizacija bei kultūra, visos planetos mastu, intelektualų tarpe sustiprėjo. Štai — kompiuterių revoliucija! Štai — besąlygiška apžava šio įrankio galimybėmis darbe, moksle, socialinėje plotmėje, žinoma, ir kultūroje. Atseit kompiuterių tinklas, kaupiantis neribotą informaciją, iš pagrindų pakeis gyvenimą. Argi ir jausminę sferą — tą patvariausią žmogaus neiktamumo tvirtovę?

Skaitau profesorės Viktorijos Daujotytės rašinį *Kultūros baruose* (1997, Nr. 6) — „Kultūra tarpsta prasių erdvėje“. Atkreipsiu dėmesį tik į šio straipsnio išvadą pabaigoje. Daujotytė rašo: „Be abejonės, Europos kultūroje vyksta lūžis. A. Andri-

jausko [įžvalgaus meno žinovo — P.V.] nuomone, baigiasi knyginės, žodinio teksto kultūros epocha, teksto kultūrą keičia kompiuterių ir virtualinės realybės sukurta vaizdo kultūra. Klasikiniai mąstymo ir kultūros principai yra iš kalbos, iš žodžių, iš rašto, iš knygos“.

Žodis „virtualinis“ paimtas iš angliško „virtual“ — faktiškas iš esmės... Reiškia, ne tekstas, ne knyga bus ateityje reikšmingi, bet faktiškai rodomas vaizdas. A. Andrijauskas prateis savo spėlionę: „Gali būti, kad esame knygos civilizacijos saulėlydyje. Bet ne naktį“.

Paguoda, kad dar ne naktį. Nes, antra vertus, liūdnei turtume švesti Martyno Mažvydo lietuviško *Kateizmo* jubiliejų.

A. Andrijauskas numanoma knygos saulėlydžio visiškai nematyti saulėjejoje Kalifornijoje, perpildytoje įvairiomis pramogomis lauke ir salėse. Priešingai, čia dėmesys knygoms kasmet didėja. Bent mano lankomo trijų kvartalų Promenado megal-knygnyuose iki vėlos nakties knygas ir žurnalus varto aibė žmonių. Ne vien tik „virtualinės realybės vaizdeliais“ maitina skaitytojai protą, bet ir klasikinio būdu išspausdintais tekstais. Žodžiu, skaito. Net perka.

Šį pavasarį Knygų festivalį UCLA universiteto aikštėse ir patalpose per dvi dienas aplankė daugiau nei 100,000 žmonių (!). Daug kas pirkė ne žaisliukus, bet knygas. Šį įvykį *Los Angeles Times* knygų skyriaus redaktorius Steve Wasserman pavadino „Kultūros šoku“. Tokio susidomėjimo knyga rengėjai nesitikiėjo. Nudžiugęs Wasserman'as net išdrįso „įžeisti“ Internetą — kaip didžiausią laiko eikvotoją, koks bet kada buvo išrastas. Jis rašo: „Visada žmonės trauks jautimais knygų pobūdį. Kaip gilaus žinojimo aruodas, knyga dar neturi tinkamo pakaitalo. Ji paprasta, keturkampė, lengvai nešiojama, patogi“. Pridursiu: ir nereikalinga elektros srovės. O tai svarbu.

Dar ilgai gyvenime ištęks viskas: spauda, dėmesys radijo žinioms, įdomios televizijos laidos, muzikos iš diskų bei kasečių klausymas. Žmonės darbuosis su fotoaparatais bei komkorderiais, plėpės su nešiojamais telefonais, ilgas valandas

Yra sakoma, kad amžiaus poveikis nesąs taip negailestingas poetams/poetėms kaip mums mirtingiesiems. Yra tvirtinama, kad jų neveikianti senėjimo korozija ir kad esama nemažai pavyzdžių, jog kai kurių vėlyvoji lyrika netgi esanti pranašesnė už jaunų dienų kūrybą. Ar bent to paties lygio. Lietuvoj tokiu pavyzdžiu paprastai nurodomas Albino Žukausko atvejis. Išėjimui neabejotinai tektų durti pirštą į Kazio Bradūno pusę, kaip pasigėrėtino našumo ir pastovaus brandumo lyrykos kūrėją.

Neseniai išėjusi Vilniuj naujoji jo lyrykos rinktinė *Apie žemę ir dangų* tai pakartojamai patvirtina. Nors autorius yra neatsargiai prasiaręs, jog laiką joje sudėtus eilėraščius savotiškais „pagrėbtais“, kuklumas kuklumu, knyga anaipol skaitytajui nesukelia nuogantų išpuolio. Nebent, kad būtų derėje Bradūnui patikslint jos pavadinimą tokiais žodelyčiais: apie

savo žemę ir saugųj dangų, taip tos sąvokos Bradūno atveju netraferetiškos ir nebanalios. Ypačiai Dangaus suvokimas, kurį, manding, išreiškia pirmasis knygos eilėrašties:

ANT BALŲ RANKŲ

Močiutė man vis pasakodavo
Apie žemę ir dangų,
Paskui pasūpuodavo
Ant baltų rankų.

Ir aš neatskirdavau —
Dangus dabar ar žemė?
Iš džiaugsmo numirdavau
Ir vel prisikeldavau.

Sūpuojamam, pametėjamam Bradūniui nuo to laiko Dangu, toji nežinomybė, visada siejasi su tautosakiniu pasauliu ir podraug su bauguliu mirti ir nuostaba atgyti. To alpulo, to kraujo apytakos pagreitėjimo, jis nuolat pasigies. Ir tik poezijos tvėrime jis aptiks kažką panašaus į tas būsenas.

Apie žemę ir dangų yra bene penkioliktoji Kazio Bradūno poezijos knyga. Savaimė aišku, joje nuaidi protarpiais motyvai, praskambėję ankstyvesniuose rinkiniuose. Tai tas pats sodrusis Bradūnas, kuriam „Molio krantas kvėpia juoda duona“ („Vitražas“), kurio vaizdų sąsąjos remias kasdieninė žemdirbio patirtimi. Tik dabar tai nebe jauno žmogaus žvilgsniu, bet senatvės išblukintom akimis regimas pasaulis, kuris, nors vis taip pat tvirtas, jau nuspalvintas ramomis, santūriomis spalvomis. Poeto žodis vis taip pat pilnas rūpūs žemiškumo, aiškus ir paprastas. Nieko neįrodinėjantis, neskatinantis kalbėti poterių, nesišvaistantis jokiom minties vingrybėmis ar hermetišku. Dvelkia jis tvirtumu, susitaikymu su savi, santarve su gamta, ir visa tai skaitytojai yra artima ir sava.

Poezija — jos tvėrimas, jos slaptis, jos svarba, jei ne būtinybė — yra rinkinio šerdimi. Atsklandinis rinkinio eilėrašties — „Kas tu esi?“ — savo eigastim, nervingu eilių lužinėjimu, išsaka pilnai tą svaigulį, kurį sukelia impulsas tvirti eiles. Taip pat ilgesingą troškimą, kad tos eilės skambėtų prakliniai, gyvastingai, šventiškai, tarytum atnaša:

KAS TU ESI?

Poezija,
Kas tu esi?
Nekaltas melas,
Ar dvasia šviesi?
Laiko bangos balta puta?
Nebuvėles valstybės moneta?
Gal prie ugniakuro
Tu vakaro tyla,
Į dangų dūmai bekyla?
Gal tu auka,
Gyvenimo prasmė
Ir paskutinė vasaros giesmė?

O noriu, kad tu būtum šventė,
Kai rudenį pradės lauke
šalventi...

Žiūrėk! Jau
Už lango sninga, sninga,
sninga...

tūnos prie Internet'o monitorių... Tie dalykai *homo sapiens* civilizacijoje surado savo vietą. Kaip keleiviniai lėktuvai ore, kaip erdvėlaiviai erdvėje... Tačiau knygos su įvairiais tekstais, su iliustracijomis neabejotinai ir ateityje išlaikys savo kultūrinį statusą, kaip parankiausias minčių ir faktų sandėlis. Pridėkime ir meninės grafikos bei apipavidalinimo bruožus. Gražiai išleista knyga visad miela paimti į rankas.

Pranas Visvydas

Poetas Kazys Bradūnas Vilniuje

Arnoldo Baryso nuotrauka

Poezija,
Ar tu dabar laiminga?

Nesunku atpažinti šioje, sakykim, „odėje poezijai“ aliuzijas į bendrą Lietuvos poetų palikimą, Salomėjos Nėries, Algimanto Mackaus ir kitų kraitį. Subtiliai joje panaudota sąsąuka su Henriko Radausko lyrika, pasiskolinant eilutę iš „Žiemos pasakos“:

Žiūrėk: sninga, sninga,
sninga
Žiūrėk: baltas sodas minga

ir visa tai suteikia dar turtinę orkestraciją giliai išjaustai Bradūno egzaltacijai.

Tą besąlyginį tikėjimą savo pašaukimu, tą apšaukimą poe-

zijos „krikšto rūbą“, „paparčio žiedu“, „žodžio paukšte“ aptinkame daugelyje rinkinio vietų. Tai jos apologijai skiriamas netgi atskiras skyrelis („Eilėraščiai poezijai“), bet rasit paveikiausią atgarsį poeto emocijos ras išėjimo širdyje „Vienintelio namų“ posmuose:

VIENINTELIAI NAMAI

Pasaulyje tapai klajūnu,
Ir tėviškė ne tau, ne ta.
Kur tu dabar nuvesi sūnų
Paliesti žemę. Ji šventa.

Gerieji žmonės dar tau rody:
Tu čia, tu ten, tu aplamai,
O pasilieka tikrai žodis
Tavo vieninteliai namai.

(Nukelta į 4 psl.)

Nėra tokio „tu aplamai“. Vieninteliais namais lietuviškasis žodis yra buvęs ir tebėra daugeliui išeivių, tik galbūt Bradūnas yra jį puoselėjęs išskirtiniu pasišventimu ir uolumu, nesivaikydamas madingų poslinkių, galvosūkinių metaforų. Veikiausiai klausydamas ir tautosakini paveldą, liaudies dainų poetiką, jos provaizdžius. Kokia vaiku-tviska, sakysime, jo liaudies dainų parafrazės:

Gaidū-gaidū gaideliai,
Jūs laiko laikrodėliai,
Kur jūs nuėjot,
Kur jūs padėjot,
Ir mano valandėlę?

(„Gaidelių rytas“)

Tikrai miela jausti, kad ir dabar, kada pagal visus gamtos dėsnius, turėtų būti išsiskverbęs poeto sielon nuovargis, apatija ir kitoks sugarėjimas, jo žodis išliko vis taip pat kupinas rimties, saiko ir paprastumo.

Naujajai poeto rinkiniui sudaro devynetas (magiškas skaičius užkalbėjimus mėgstančiam poetui) skyrelių, kurie nėra vienos raškos ir polėkio. „Popietė Nidoj“ ir „Žaidžiantis miestas“ yra pernelyg suskubinti, poliaroidiniai, trumpalaikių impresijų fiksavimai. „Daržininko vasaros“ miniatiūros — stebina emocijos autentiškumu ir glėžnumu. Savitumu.

Nepalyginamai giliau smelkias į išeivio širdį posmai, kuriuose Bradūnas grįžta į reminiscencijų pasaulį („Rudeniškas prisiminimas“), kuriuose apsa-koma žmogaus būties vienkartybė ir praeities negrįžtamybė. Tai beveik išimtinai jausmų išlydžiai tėviškos laukų nykėbės, kur „tik žvaigždės tos paties“, bet kur ir slenkčio akmuo, sutiksi, tarytumei gyva širdis.

Kaip žinom, Kazys Bradūnas dabar naudojasi, kaip sakoma, „pilnai užpelnytu pensininko poilsiu“, leidamas vasaras Vilniuj ir grįždamas žiemos snūduriui į Baltimorę. Iš tolo žiūrint atrodytų, kad jis yra pilnai integravęsis į tenykštį kultūrinį gyvenimą, nes jo rašiniai yra noriai spausdinami, o jis pats kviečiamas dalyvaut tenykščiuose renginiuose, skaityt savo kūrybą, būt dalyviu svarstybose. Dabar, kai į Lietuvos knygų

Kazys Bradūnas Vilniuje turi daug jo poezijos mylėtojų.

Arnoldo Baryso nuotrauka

Šiame numeryje:

Ar reikia rūpintis dėl knygų ateities • Kazio Bradūno naujausias eilėraščių rinkinys • Elenos Urbaitytės skulptūros Vilniuje • Vytauto Volerto pasakojimas • Juozas Aputis apie laiką lietuvių novelėje • Annette von Drost-Huelshoff eilėraščiai • Danutės Tur-laitės paroda Indianoje

Elenos Urbaitytės skulptūrų paroda Vilniuje

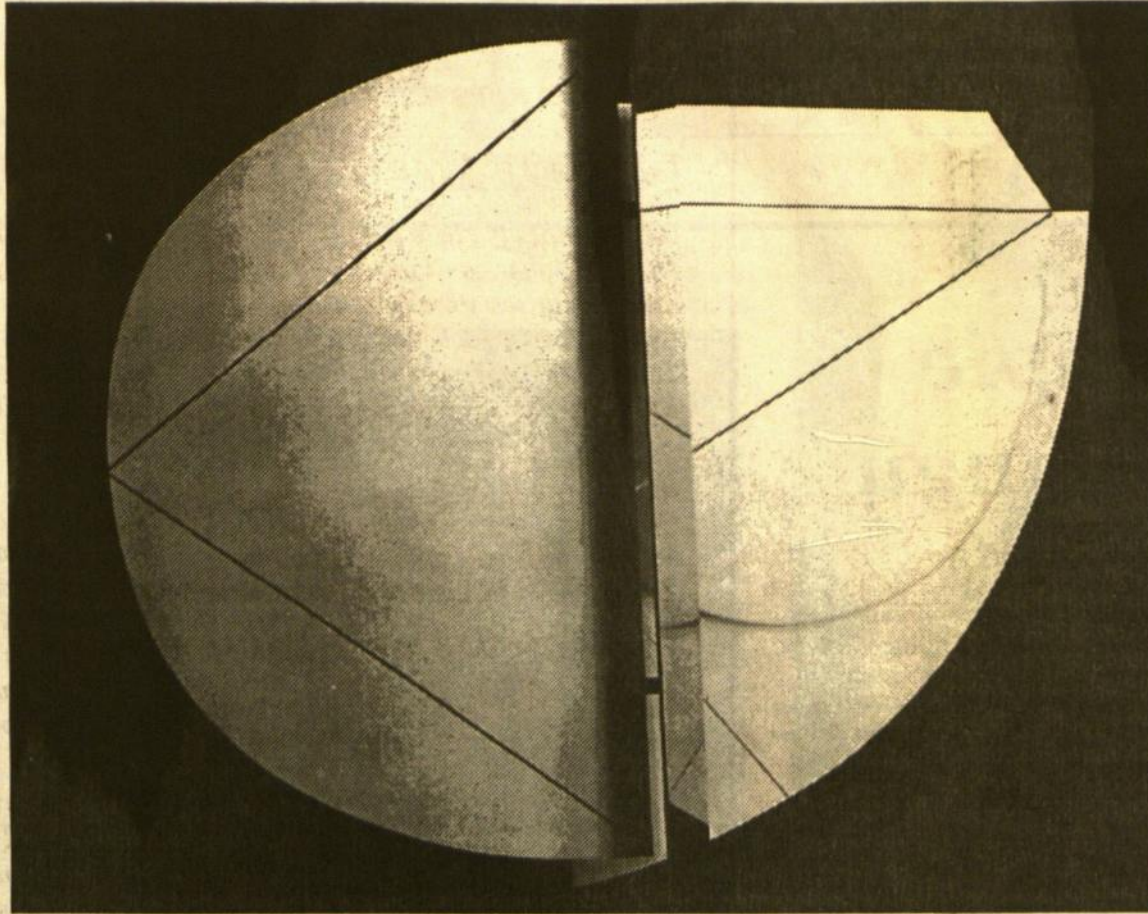
Beveik du mėnesius — iki birželio pabaigos, Vilniuje, Šiuolaikinio meno centre, veikė JAV gyvenančios ir kuriančios lietuviškos dailininkės Elenos Urbaitytės paroda, pavadinta *Iliuminuoti konstruktai*.

Tai ne pirmoji šios dailininkės paroda Lietuvoje. 1992 m. Vilniuje, prie Spaudos rūmų pastato, buvo eksponuota Elenos Urbaitytės nerūdijančio plieno kompozicija *Erdvės skrydis*. Pernai Technikos bibliotekos kiemelyje lankytojų dėmesį patraukė kita šios dailininkės kompozicija *Plienas dabar*. Jos darbai iš nerūdijančio plieno *Atsispindėjimai I, II, III* papuošė, visus sudomino netoli Vilniaus, graziame, miškais ir kalvomis pasipuošusiame gamtos kampelyje įkurtą geografinio Europos centro parką.

Ši Elenos Urbaitytės paroda, kurią Lietuvos menotyrininkai emė vadinti iliuminuotomis skulptūromis, buvo pati didžiausia ir įspūdingiausia.

Parodoje iškabintoje Judy Collischan anotacijoje rašoma, kad daugiau kaip 30 metų Elena Urbaitytė kuria konstruktyvius, abstrakčius, minimalistinės struktūros objektus. Jos darbai, sukurti naudojantis dažais, šviesa ir metalo savybėmis, netelpa į jokiais tapybos, skulptūros ir instaliacijų tradicines kategorijas. „Ji atkakliai laikosi pasirinktos krypties, kurią galima apibūdinti kaip pastangas nubrėžti abstrakčius erdvės kontūrus, nesvarbu, kokia ta erdvė būtų — plokščia, trijų matavimų ar sutampanti su konkrečia aplinka“.

Šiuolaikinio meno centre vykusiame parodoje aliumininiai šviesos konstruktai, pasak meno kritikos Neringos Markau-

Elena Urbaitytė

Užtemimas, 1979
Aliuminis, fluorescencinės lempos, 30" x 35"

skaitės, suteikia nerimastingo veržlumo arba pasyvumo, kaip tylos, įspūdį. Tačiau šviesos sklaidimo intervalas bei spalva konstruktyvams suteikia tapybinio minkštumo, sušildo, padaro jaukią metalo materiją.

Meno kritikai ir žinovai, spauda gerai įvertino Elenos Urbaitytės parodą, ji susilaukė didelio dėmesio. Jau minėta Neringa Markauskaitė savitraštyje 7 meno dienos taip rašė:

„Jaunystės, studijų metus persmelkęs gyvenimo absurdiškumas, lietuvių išeivio tremtis po-

karyje, o vėliau giminės svetimumas, nors paradoksalu, bet padėjo Elenai Urbaitytei likti ir Lietuvoje, ir būti menininke kitame krašte. Šiuo požiūriu jos kūriniai (kaip ir metalo konstrukcijos aštriais briaunomis), atspindi įtemptą valią begalinį ieškojimą kelyje. Ar ne šios erdvių konstrukcijų vizijos padėjo menininkei atrasti pačią savo vidinę būseną?“

Ne kartą aplankęs, apžiūrėjęs Elenos Urbaitytės parodą, pasikalbėjęs su dailininke, pajutau, kad ji nuosirdi ne tik savo meno darbais, bet ir vidine šiluma, geranoriškumu padėti Lietuvai nelengvoje šiandieninio jos meno kūrėjų būsenoje. Parodai baigiantis Šiuolaikinio meno centro fondams padovanavo savo 1979 metais sukurtą darbą *Progresija*.

Paklausta, ką ji mano apie šiandieninius Lietuvos menininkus, Elena Urbaitytė pasakė, kad jai daro gerą įspūdį jaunųjų dailininkų stengimasis išsiveržti iš senųjų tradicinių rėmų, kurti savita, originalų, šiuolaikinį meną.

Algimantas Antanas
Naujokaitis

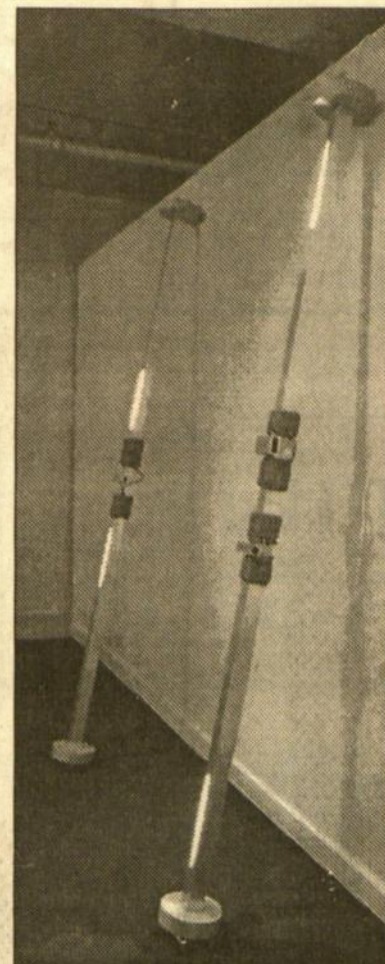
Apie skulptorės kūrybą

Elena Urbaitytė (Urbaitytė) — viena iš nedaugelio išeivijos dailininkių, įsitraukusi į Vakarų, tiksliau į Niujorko — 20 amžiaus antrapusio meno mekos — vėlyvojo modernizmo, postmodernizmo srovių sūkūrį, energingai pristatanti savo kūrybą Lietuvoje. Personalinė tapybos paroda Lietuvos dailės muziejuje (1988), minimalistinės kompozicijos „Erdvės skrydis“ ties Spaudos rūmais Vilniuje (1992), „Atsispindėjimai“ Europos centro skulptūrų parke (1995), „Plienas dabar“ Technikos bibliotekos kiemelyje (1996), pedagoginis darbas su Vilniaus dailės akademijos Skulptūros katedros studentais (1997).

Pusės amžiaus kūrybiniame kelyje nuo Cezaniškos tapybos pereinama prie abstraktaus ekspresionizmo, konstruktyvistinių drobių, kokių, technologizuotų minimalistinių skulptūrinių objektų, šviesos instaliacijų, nuo klasikinio modernizmo — prie vėlyvojo postmodernizmo. Pastarasis dailininkės kūrybos

laikotarpis pristatomas Šiuolaikinio meno centre.

Šviesa — svarbus dailininkės kūrybos elementas. Iš tapybos plokštumos septintajame dešimtmetyje šviesa „persikelia“ į skulptūrinius objektus, dailininkė kuria pirmąsias instaliacijas. 1979 metais užtemdytą galerijos salę užpildė „Iliuminacinių konstrukcijų“ kompozicijomis iš aliumininiais lakštų. Konstruktyvistinių formų sandūra akcentuojama neoninių šviesų vertikalemis. „Urbaitis skulptūrų serijos klajoja ant sienų, puola ant grindų, gali būti pergrupuojamos ir vėl persvietiamos įvairiausiais būdais. [...] Tos sklandžios žvilgančios formos lekia sienomis per šviesos ir šešelių plokštumas. Mūsų technologijos pasaulis čia yra parodytas kaip kintanti aplinka. [...] Šviesa padeda mums suvokti skulptūros reikšmę dabartiniame nuolat besikeičiančiame energetiškame pasaulyje“ — rašo parodos recenzijoje Gail Gelburd (Aidai, 1983, Nr. 5, p. 329). Siekdama išgryninti šviesos ištayumą, 1980 metais dailininkė ant uždaros, užtemdytos patalpos sienų instaliavo šviesos strypelius. „Šviesa išsiveržia pro išgręžtas skylutes ir ilgias siauras išpjovas. Tokias skulptūras vadina šviesos strypais, — sako dailininkė. —

Elena Urbaitytė. Šviesos strypai su ratais, 1980. Aliuminis, fluorescencinės lempos, 2" x 2" x 96"

Šviesą aš laiku išraiška mūsų gyvenimo, įkliuvusio į paties žmogaus susikurtos modernios

tikrovės spąstus. Šviesa yra jėga žmogaus, kovojančio ankštoje aplinkoje. Aš naudoju atspindinčias šviesas, derindama jas keliuose strypo plokštumose, turėdama tikslą sukelti erdvėje plaukiojančio besvorio kūno įspūdį. Šviesos strypai gali būti įvairiai sudedami į junginius taip atskleidžiant naujus erdvinis santykius ir formas". Kintancio ritmo kontrastas tarp monotoniškų horizontalių, šaizų ištrizinių ir vertikalų taikliai atspindi prieštarą naujosios civilizacijos dinamiką.

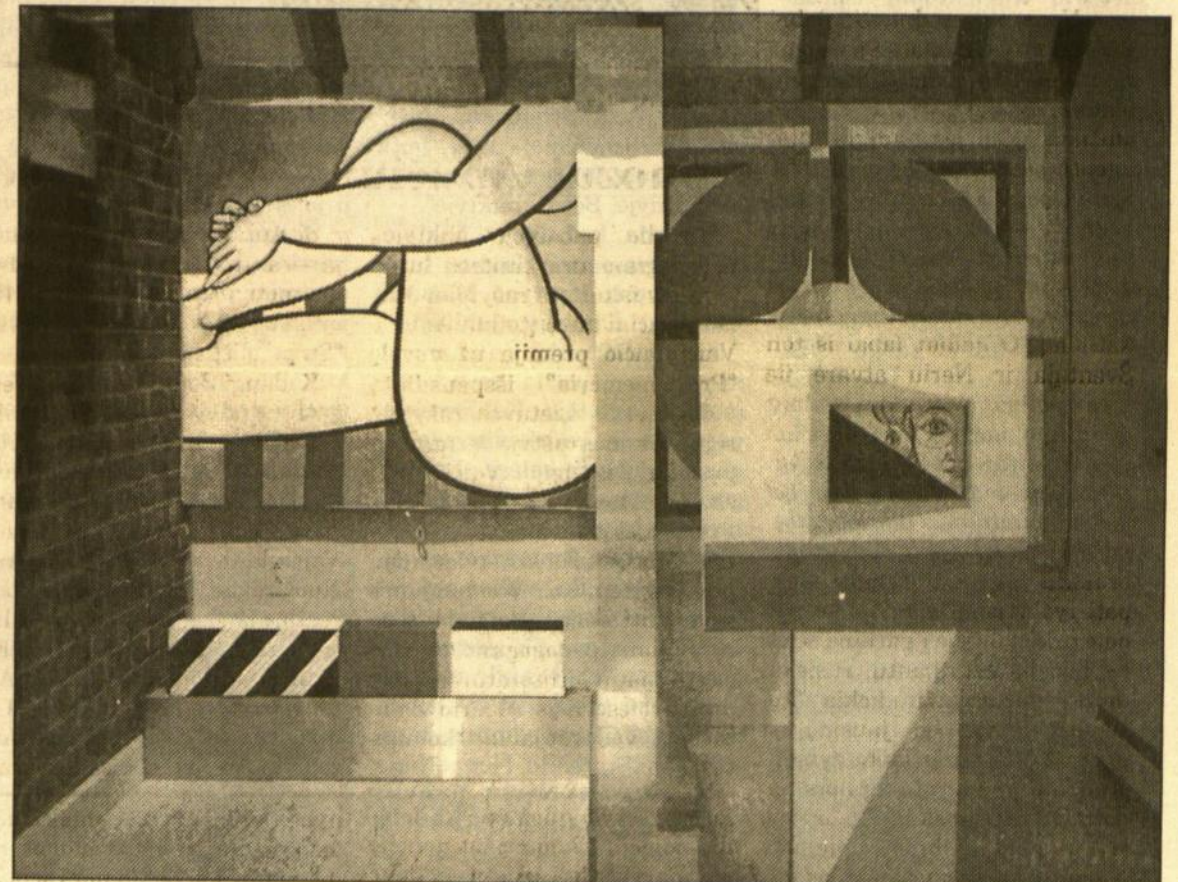
„Urbaitis kuria naują šviesos ir formos santykį skulptūroje, kontroliuojamoje geometrinė formų, jos objektai neegzistuoja atviroje architektūrinėje erdvėje kaip Flavin'o kūrinuose", rašo kritikas Palmer Poroner (Arts Speak, rugsėjo 11, 1980). Vėliau abstrakčios aliumininės konstrukcijos igauna poetiškai asociatyvų skrydžio, kilimo įvaizdį: „Saulės skrydis“ (1982), „Šaukliai“ (1984).

Pastaraisiais metais kinta Urbaitis skulptūrinių objektų „svytėjimo“ prigimtis. Technologinis šviesos šaltinius keičia arba papildo spalva: lokalinės linijos, plokštumos, šviesos atspindžius žymintys ekspresyvūs potėpiai („Žemiškas“, 1987). Pa-

(Nukelta į 4 psl.)

Elena Urbaitytė savo dirbtuvėje 1983 metais.

Elena Urbaitytė

Instalacija, 1993
Drobė, aliuminis, akrilas

Vytautas Volertas

Kaip iš tikrųjų buvo

Šiuo metu esu įklimpęs aukų rinkime. Nedrįstu pas žmones pinigų prašyti, todėl, manau, suprantate mano padėtį. Jaučiuosi lyg varnos apipešiotas viščiukas, užkluptas lietaus. Lengvindami šį mane sleigiantį sunkumą, štai ir šiuo metu galite savo atmetu pinigėliu padėti.

Aukas renku draugo paminklui. Ne artimo bičiulio, su kuriuo kartu džiaugiamasi ir juokiamasi. (Apie liūdesį nei draugai, nei bičiuliai nenori girdėti.) Bet tik draugo, su kuriuo nuolat ginčijamasi. Kai šį paminklą pirmenu jį gerbusiems asmenims, vieni jų patraukto pečiai ir šaltai nusistebi: „Ir atsitik šitaip žmogui...“ Kitų nuomonės yra aiškesnės: „O ko jam reikėjo ten karstytis?“

Ir pirmi, ir antri skuba tęsti savo dienos kelį, o mano sauja lieka plikutėlė. Gyvo žmogaus pagarbai užtenka gero žodžio, o mirusiųjų reikalauja gražių paminklų, taigi išlaidų.

Gyvenimas visada stumdavo mudu vieną prie kito. Ir laikmės lyg švendrelė su nudžiūvusiu stuoبریu kažkur pabaly. Aš buvau toji švendrelė, šiušanti ir linguojanti. Jis, stuobris, visada rimtai kalbėdavo ir santūriai elgdavosi. Kartais atrodydavo net šiurkštus ir baugus. Jei ką įsikirdavo savo medinė galvon, net autoritetai, kuriuos pripažindavo, nepajėgdavo pašalinti iš jo ma-kaulės. Toks buvo mano draugas išminčius. Toks buvo mano draugas kvailėlis. O gal net

genijus.

Tada mus jau laikė paaugliais. Vieną sek-madienio rytą ėjome į bažnyčią. Matas — toks mano stuobrio draugo vardas — be pa-liovos spjaudėsi. Neiškentęs paklausiau:

— Ką taip žiauriai spjaudai?

— Seiles, — atsakė Matas.

— Kodėl?

— Burnoje daug susirenka.

— Nuryk.

— Negaliu. Priimsiu komunią, todėl skil-vis turi būti tuščias.

Tuo keistu, beveik inkviziciniu metu, kurio dabar nepajėgiame suprasti, katalikams reikėdavo išpažintį atlikti ir prieš ko.nuniją nei valgyti, nei gerti. Tai bent laikai, tai bent vargelis... Tačiau apie seiles niekas nekalbėjo. Bandžiau šitai Matui aiškinti, tačiau jis nekreipė dėmesio. Sitoliau net pas kape-lioną klausiti, ar aš ne tiesą kalbu, bet jis spjaudyti nesiliovė. Buvo labai gražus pava-sario rytas. Žiedų kvapai mano jauną sielą kiaurai varstė ir aukštyn kėlė, tačiau kojos turėjo minti jo užsispyrimu nuseilintą taką.

Daug vėliau, kai artėjome prie savo viduri-nių mokslų pabaigos, kažkas paskelbė apie vasaros metu organizuojamą ekskursiją prie jūros. Nebuvau jos matęs, todėl smalsumas kuteno padus. Be to, kelionę puošė fantas-tiškausiomis vaivorykstėmis. Neiškentiau ir Mato akyse sušukau:

— Butinai važiuosiu!

— Kur važiuosi? — jis dėjosi, kad nesupra-to mano nesubrendėliško susižavėjimo prie-žasties.

— Su ekskursija!

— Paskydelis... Kaip važiuosi ir kada va-žiuosi? Pagalvok prieš reikalaujant. Kur imsi pinigų? Juk girdėjai, kiek ta dykduonių pra-moga kainuos. Jis, matai, važiuos... Turėsi padėti tėvams darbuose, o ne kažkur tuščiai trankytis.

Taip ir pastirau nuo Mato ledinės teisybės. Iš tikrųjų kaip važiuosiu? Rėkavau nepagal-vojęs, kaip jis sakė. Tačiau mane labai įžeidė paskydelio epitetas. Reiškia, jo akyse buvau tik vandenėlis, gal net ne iš švaraus šulinio ažuoliniu kibiru ištrauktas, bet baloje pasem-tas.

— Iš kur taip viską žinai, išminčiau Salia-mone? — pašokau. — Aš darysiu, kaip man patinka.

— Geriau daryk, kaip rimtam gyvenimui patinka.

— Kas yra rimtas gyvenimas?

— Tas! — jis durė pirštu į gatvę taisančius darbininkus, nes turbūt nieko geresnio stai-giai nesugalvojo.

— O man anas! — nesąmoningai parodžiau į mūsų prieky ramiai žingsniuojančius, dai-liai apsirėdžiusius vyrus.

— Tai fantazuok, linksminis ir vis ieškok plačiai atvertų durų, pro kurias lengva pra-siveržti. Šokinėk ir negalvok.

— O tu savo molinę galvą į sieną daužyk, kol subyrės! — rėžiau ir nuėjau.

Žinojau, kad visuose mūsų nesutarimuose Matas būdavo teisis. Pykdavau dėl to, o jo teisybė man atrodydavo juoda ir niūri. Bet ar aš buvau blogas, kad prieš komunią ne-spjaudžiau seilių ir norėjau su ekskursija

pavažiuoti? Marga plaštakė taip pat turi savo vietą. Vis dėlto, prieš jį jaučiausi paskydeliu, todėl ir bičiuliškas suartėjimas į mūsų tarpą nesiskverbė.

Vasara ėjo, praėjo. Mudu nesusitikome. Išvaziavau toliau mokytis, o Matas — įsivaizduokite! — įstojo kunigų seminarijon. Įstojo, baigė, priėmė šventimus ir atsikėlė tan pačian miesteliukštyn vikaraui, kur aš dėsčiau kūno kultūrą. Taigi nieko geresnio, tik kūno kultūrą, kaip tinka paskydeliams. Retkarčiais susitikdavom ir, kaip anksčiau būdavo, tais visais retkarčiais susikibda-vome. Ginčiuose stengdavausi nusileisti, bet ne visada išstėdavau. Štai jis kartą pasiekė mane telefonu ir užsipulė:

— Ką vakar darei? Po pietų norėjau tave sutikti, bet nebuvai namie.

— Sekmadienis, su pažįstamais truputį iškylavau. Paežerėje linksminomės.

— Gal ir bažnyčioje nesilankei?

Jaučiau, kaip visas nusiplieskiau raudonu-mu. Tačiau telefoninio pokalbio metu mano susigėdijimo jis nematė. Žinojau, kad vakar pasielgiau netinkamai, kad štai vėl sup-leivėsavu mano lengvabūdiškumas. Galėjau meluoti, tačiau subruzdavo tarp mūsų niekados neišnykusio priešiško viruso ir atžėčiau:

— Taip, bažnyčioje nebuvau, dvasiškasis tėveli!

— Krykštavimai su merginomis tau yra svarbiau už maldą! — iš jo pastabos jaučiau, kad „dvasiškasis tėvelis“ jį užgavo.

— Kodėl tau viskas apie mane rūpi? Sėdėk ir garbink Dievą. Juk tai tavo misija.

Mano misija yra išganyti žmones, — toks jau iškilmingas, toks išdidus buvo atsa-kymas. Supratau Matą, nes pareigose kom-promisų nieškojo ir visada apie jas išsi-

tardavo aukščiausia prasme. Tačiau netvė-riau pykčiu, kad štai jis rengiasi mane iš-ganyti.

— Žmonija atpirtki buvo Kristaus misija! — atsiliepiu. — Tavo misija, šiandien esanti ir po kiek laiko nebusianti, kaip ir visų mūsų nebus, yra atpirtki patį save. Kristus turėjo apaštalus ir jį sekiuosius minia, o tu, Motie-jau, turi tik zakristijoną.

— Aš ne Motiejus, aš kunigas Matas!

— Taip, esi kunigas. Bet neturi nei apaštaly, nei minios. Tiesa, aš esu minioje, bet ši minia tau nepriklauso. Melsiuosi ir krykštausiu su merginomis ir be jų. Graudūs verkšmai nėra būtinas gyvenimo kelias, ne kiekviena diena Gavenios diena. Žmogus yra žmogus, jo nereikia kasdien plakti ir erš-kėčiais vainikuoti. Vieno Kristaus kancia mus atpirko. Tad visos žmonijos kryžiuoti jau nereikia, — net pats nustebau, kad tiek daug išminties gali pagimdyti doras pyktis.

— Savo naivumu teologijos man nedėsty! Doram žmogui kancia nėra bausmė, — Mato balsas net girgždėjo nuo susijaudinimo.

— Tai kentėk. Aš, nedorėlis, nuo kancios bėgsiu.

Supratau, kad įskaudinau. Kartu tvirtai jaučiau, kad jis save jau atpirko. Atpirko su manimi bendravimo kancia. Draugai yra ge-riausia atgaila už visas šunybės.

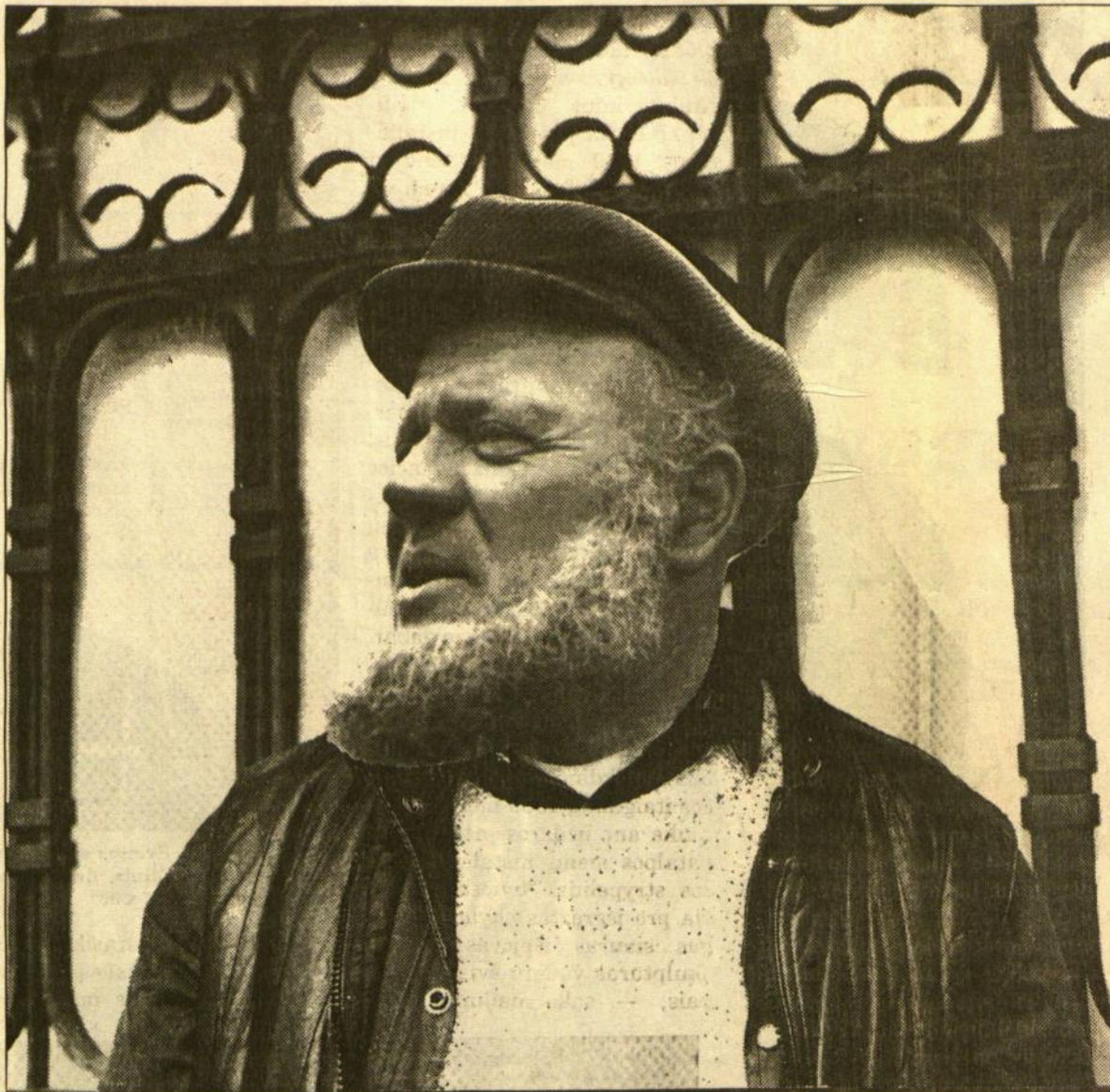
Maniau, kad po to pokalbio mūsų santykiai nutrūko ir jau niekados nesusimazgys. Bet nereikia manyti, ko nereikia. Jei mane pa-liesdavo kokia nors didoka bėdėlė, atpirkimo ieskodamas eidavau pas jį, pas kunigą Matą. Jis taip pat nevengdavo manęs pavarginti. Draugai yra vienas kitam padėti, o bičiuliai — paverkauti, paaimanuoti ir išsiskirti. Draugystė neša pagalbą, bičiulystė — pa-

Laikas, įsispaudęs novelės žodyje

JUOZAS APUTIS

Ir itin abstrakčiame prozos tekste visada esti atpažinimo žymių — laiko, vietos, žmonių tipų, jų jausenos ir pasaulėjautos įvardijimo ženklų. Atpažinti keletą tokių ženklų lietuvių novelėje čia pamėginta aptariant tuos kūrinius, kurie pirmieji ir labiausiai yra įstrigę skaičiuosiojo atmintin ir ten neišdildomai užsilikę.

„Vienodai ir nuobodžiai čiukšėdamas plaukia prieš vandenį nedidelis garlaivis...“ — šitaip prasideda Jono Biliūno vaizdelis „Nemunu“, tarytum skausmingas atodūsis lėtu sakinio ritmu skimbtelėjęs galbūt visos būsimosios lietuvių prozos kamertoną. Ne tik sakinio. Toliau parašyta: „Ta plati upė, kuri, vingiuodamasi be galo, kiekviename žingsnyje maino savo pavidalą; tie jos aukšti žaliuojantieji miškai ir pievomis krantai — tai ne kaleidoskopas, bet gyva prigimtis (mano pabraukta — J. A.), neapsakomai už aną gražesnė“. Ar ne Simono Daukanto žvilgsnis ir mintis pažadino Jono Biliūno sielos muziką? Toliau vaizdelyje pagauname ir tokį aprašomojo laiko matmenį: rašančiojo ir garlaivių plaukiančiųjų žvilgsnio horizontų artumą; Nemuno vanduo čia labai išdidinamas („O platus galingas Nemunas romiai ir iškilmingai plaukia vakarų šalin“...); šio amžiaus pradžios naujųjų inteligentų sielojimosi užuomazgas, kad išėjo, kad apleido gimtąjį lizdą: „O vyrai iriasi ir iriasi. Ir taip ištisas dienas, nakvodami šaltyje ir lietuje, šildydami tik prie savo mažų ugnelių ir katilėlių. O galbūt labai iš toli šventąja ir Neriu atvarė jie tuos sielius Nemuną; galbūt tat mano matyti ar pažįstami žmonės, arba net kaimynai, kuriuos jau seniai apleidau, bet kurių atsiminimas dar tebegyvena mano mintyse“ (mano pabraukta — J. A.). Toliau — gal pati ryškiausia laiko žymė: vienoje prieplaukoje į garlaivį sueina būrelis muzikantų, rusiškai dainuojančių kažin kokią „kareivių dainą, be jausmų ir prasmės“. Šit toji laiko žymė — studentė jų paprašo ką nors padainuoti lietuviškai; „... ir visi trys pradeda dainuoti apie 'monopolį'. Tat paprasta naujos formacijos dainuška, be dailės ir gilių jausmų, kurioje autorius

Juozas Aputis

Džojos Barysaitės nuotrauka

Juozui Apučiai — Antano Vaičiulaičio premija

Birželio pabaigoje Vilniaus pedagoginio universiteto lituanistikos fakultete rašytojui Juozui Apučiai buvo įteikta Antano Vaičiulaičio premija už novelę „Pro memoria“ išspausdintą 1996 metais Lietuvos rašytojų sąjungos mėnraštyje *Metai*. Šią premiją įsteigė Vaičiulaičio žmona Joana Vaičiulaitienė. Premija skiriama kas dveji metai. Kam atiteks šis apdovanojimas, sprendžia Washington'e gyvenanti Joana Vaičiulaitienė ir Vilniaus pedagoginio universiteto Lietuvių literatūros katedros profesorius Alberto Zalatoriaus vadovaujamas komitetas.

išdėsto savo nuomonę ir lengvą sodiečių tikėjimą 'monopolio' geradarybėmis, giria jį, kol dar, žinoma, nemato, kad tas 'monopolis' tik nauja žmonėms sunke-

Si Antano Vaičiulaičio premija — antroji. Pirmąją prieš dvejus metus gavo prozininkas Romualdas Granauskas už novelę „Su peteliške ant lupų“.

Kadangi Joana Vaičiulaitienė pati negalėjo atvykti į Vilnių, premiją Juozui Apučiai įteikė Antano Vaičiulaičio sesers dukrė Zita Rimkuvienė. Laureatui buvo įteiktas malonus Joanos Vaičiulaitienės ir dukrų laiškai. Nuoširdžiai pasveikinusi laureatą, laiškė Joana Vaičiulaitienė rašo: „Džiaugiuosi ir dėkoju Jums, mielas laureate, o Antano žodžiais jo 1988 metų 'Užrašuose' — besisypsantis Juozas Aputis, man visados bran-

nybė.“ Garlaivių plaukiančių žmonių būsenai tos dainos neužtenka. „Tik kokią nors senobinę dainą... liūdną“, — paprašo studentė. (Išidėmėtina, kad po-

gus vyras. Dėkoju už šią novelę ir už kitas ... — už praturtinimą lietuvių novelės. Linkiu Jums sveikatos, nasių valandų ir tokių šviesių išgyvenimų, kaip aną atmintiną 1988 metų dieną Katedros aikštėje, lyjant Joninių lietuvių, abu su Antanu [buvo] susiglaudę po Jusų skėčiu, giedant Lietuvos himną.“

Juozas Aputis nuoširdžiai padėkojo už jo nvyelės įvertinimą. Ta proga jis tarė žodį, kuris čia spausdinamas. Pagal tradiciją šis laureato žodis spausdinamas ir žurnale *Metai*.

Algimantas Ananas
Naujokaitis

reikius modeliuoja studentė!) Ir šit: „Broliai dainuoja liūdną... apie gegutę, žalią girioj kukuojančią, vargelių rokuojančią; (Nukelta į 4 psl.)

Iš Annette von Droste-Huelshoff poezijos

MĖNULIO PATEKĖJIMAS

Parimus ant balkono grotų tykliai,
Taip laukiau aš tavęs, šviesa mieloji.
O virš manęs lyg ledo koks kristalas
Ištirpęs plaukė sau tamsia padange.
Ramiai nutįsęs ežeras glūdėjo —
Lyg biro perlai, debesys pravirko.
Taip bedulkšnojo ir sutemus,
Kaip laukiau aš tavęs, šviesa mieloji.

Buvau aukštai, prie liepų pat viršūnių,
Giliai nusvirus jų šakom, kamienui.
Žiogelių muzika aidėjo lapuos,
Žeravo šu. Jono vabalėliai,
Ir vartėsi žiedai pusiau miegūsti.
Man rodės lyg širdis į uostą irias,
Širdis, pilna ir laimės, ir kančios,
Ir praeities jau nebegrižtančių vaizdų.

Tamsa pakilo, veržėsi šešėliai —
Kur tu esi, šviesa pasiūlgoji? —
Jie veržės ten lyg nuodėmingos mintys,
Ir rodės, kad siūbuoti ima dangūs.
Užgeso šu. Jono vabalėliai,
Iš lapų žemėn leidosi žiogeliai,
Tiktai vis kyšojo kalnų viršūnės,
Tamsoj lyg ką nors teisti pasiruošę.

Ir sušlamėjo šakos man prie kojų,
Lyg kad įspėtų, lyg mirtis artėtų.
Pakilo aidas ten toli iš slėnio,
Lyg miniai užaujant prieš tribunolą,
Lyg ten stovėtų mirti pasmerktasis
Su sielvarto suvarstyta širdim,
Taip vieniša dėl kaltės ir kančios.

Iš karto vilnys lyg pasidabravo,
Iš lėto pakilai, šviesa lauktoji,
Kalnų viršūnės palietei tu tykliai,
Ir grėsęs rūstis švelnumu pavirto,
Ir baugios vilnys ėmė lyg šypsotis.
Šakelėse lašai išsyk suspindo,
Kiekvienas lašas priminė langelį
Tėviskį, jame bežybsint šviesai.

Mėnuli, man tu kaip vėlyvas draugas,
Kurs vargšui šviesą primena jaunystę,
Kurs bėstančių atsiminimų puokštę
Meilingu atspindžiu žaviai papuošia.
Ne saulė tu, kur žavi, bet ir akina,
Ji plaukia ugnyje ir škesta kraujuj.
Tu kaip paliegusiam poetui eilės,
Nors tolina, bet maloninga jam šviesa.

ŽOLĖJE

O ramybe, o laisve žolėj,
Pilnoje širdžiai mielojo kvapo,
Lyg skandintų ją potvynio vilnys,
Debesims žydryne nubanguojant.
O pavargusių galvų tau supa
Lyg juokas, iš aukšto nukritęs,
Ir balsas mielas aidai ir laša
Lyg liepos lapas ant kapo.

Ir kai tie, kurių tu netekai,
Tavo varganą širdį prakalbinsi,
Kai kiekvienas ims tykliai alsuoti
Ir tau užvertas blakstienas sujudins:
Mirus meilė, miręs džiaugsmas, miręs laikas,
Kas buvo brangiausia, į pelenus virsta,
Su aidu baugiu susilieja,
Lyg su varpeliu, pajudintu vėjo.

O valandos greitos, greitesnės jos
Nei spindulys ežerui pabučiuoti,
Greitesnės nei lekiančio paukščio giesmelė,
Kuri perlais krinta man iš dangaus,
Greitesnės už vabalėlio blyksnį,
Kai saulės taku jisai lekia,
Greitesnės už paspaudimą tos rankos,
Kurį paskutinį kartą gal spaudėm.

O dangau, duok tu man tiktai
Tą vieną: paukščio giesmėi padangę
Sielą, kuri draug su ja lektų,
Šykščiam spinduliui mano rūbo
Kraštėlį spalvotą ir mirgantį,
Šiltą ranką kiekvieno paspausti
Ir laimę kiekvieną sapne pamatyti.

Vertė ALFONSAS TYRUOLIS

Annette von Droste-Huelshoff (1797-1848) — nuo literatūrinių savo mečo srovių atsijusi, 19 amžiaus vokiečių poetė, Muenster, Westphalen, katalikų augtinė. Nuo jos gimimo šmet suejo 200 metų. Jos gamtai artimai poezijai būdingas episkumas, išraiškos realumas, kalbos skambumas ir tikslumas. Kurį laiką ji gyveno barono Lassberg pilyje Meersburg, prie Bodeno ežero. Ten ji galėjo susipažinti su Lassberg'o i naująją vokiečių kalbą išversta austrijų poeto Schondoch poema „Lietuvos karaliaus krikštas“ (iš 1377 metų). Toji poema Vakarų Europoje plačiai garsino Lietuvos vardą. Annette von Droste-Huelshoff toj pilyje turėjo progą susipažinti ir su kitais vokiečių poetais, kurie domėjosi lietuvių dainomis ir pagal jas kūrė savo poeziją. Savo gyvenimu ir kuryba ji gan artima amerikiečių poetėi Emily Dickinson.

A.T.

guodą. Draugyste remdamasis, kunigas Matas pasiskundė:

— Mane persekioja šėtonas.
— Čia dabar... Koks šėtonas?
— Tikras tikriausiai!
— Gal piktos mintys ar abejonės vargina? Gink jas šalin.

— Ne pasakėlę tau seku. Kalbu apie fizinį šėtoną, su kūnu ir šėtoniškom galiom.

Ir pradėjome ginčytis. Aš tvirtinau, kad šėtonas yra tik dvasinis nusiteikimas, sielos nuosmūkis, o jis net pykdamas ilgai aiškino savo teoriją. Šėtonas esąs realus, labai galingas, net su Dievu besirungias, galįs pasireikšti bet kokia gyvyio forma. Ir teologai panašiai saką. Nuo pasaulio sutvėrimo blogis, tai yra šėtonas, maišąs Dievo planus. Kol tasai bjaurybė visiškai pralaimės, dar daug šimtmečių praeis. Šiuo laiku jis esąs labai stiprus ir Matą puolaš žmogaus pavidalu.

— Nesakyk ilgų pamokslų. Ar neužtenka vienos geros minties? Jūs kalbate tuščius žodžius, kalate nuobodulį, kad žmonės pamirštų viską, ką kalbėjote. Leisk žmogui galvoti kelis žodžius įsidėti ir apie juos pagalvoti. Dėl tavo šėtono.. Parodyk jį man! — užsišpyriau.

— Ateik šeštą valandą mišioms ir pamatysi.

— Šėtonas lanko mišias? Ir dar taip anksti? Eik sau...
— Pamatysi.
— Kaip jis atrodo?
— Iš karto pažinsi, ilgai žvalgytis nereikės.

Pratęs prie jo keistenybių, nuėjau ieškodamas šėtono ir tikėdamasis linksmos pramogos. Rūgavau, kad reikia anksti keltis. Bet kai susimerkiau su vos patekėjusia pavasario saule, kai švilpėliavau, atsiliepdamas kaž-

kokio dykduonio paukščio giesmei, žingsniavau vikriai ir smagiai. Nuotaika šiek tiek apsidebesiavo prie bažnyčios, kertant senų kapinačių krašteli. Kapinės man visada atrodydavo lyg žmonių sąvartynas.

O bažnyčioje — koks nuobodulys... Prie altoriaus mano draugas kunigas Matas, sąžiningas, pamaldus, neabejotinai tikras kunigas, pirmuose klauptuose keli nusėję žmogeliukščiai, kuriems miego gali visai nebūti, ir — sunku akimis tikėti — kažkokia gražuolė. Žinoma, ta moteris gražuolė gal tik todėl atrodo, kad tarp senutėlių yra gražus kiekvienas jaunas žmogus. Jokio šėtono, jokių piktų dvasių. Kaip jos tokioje nuobodėje, kai lauke tviskėjo pavasario rytas, galėtų išverti? Velniui, kaip ir mums visiems, smagi gamta turbūt yra malonesnė už jauno kunigo sielą.

Po mišių šventoriuje palaukiau savo draugo, į kleboniją susirūpinusiai keliavusio, ir tylomis, kad neatkreiptiau kitų dėmesio, papriekaištavau:

— Kodėl iš manęs šaipaisi... Jokio šėtono bažnyčioje nebuvo. Norėjai paerzinti ir anksti iš lovos išversti?

— Nebuvo? O ta?

— Kas ta?

— Nesigink, kad nematei. Ir aklas ją pastebi. Skiriasi iš visų žmonių.

— Jauną moterį šėtonu vadini?

— Merginos bažnyčiose anksti nesilanko.

O ši akimis taip į kunigą įsikabina, kad net prakaitas mane išpila.

Supratau! Širdyje net plyšau iš juoko, tačiau jam neparodžiau jokios pašaipėlės. Mano draugužis Matas, šventas kunigėlis, kokiu jį visada laikiau, bijo šėtono. Galingas tas nelabasis, toji gražuolė. Galėtų suvystyti

ne tik jauną kunigą, bet ir senus pastorius, barzdotos popus, gudragalvius rabinus. Norėdamas pratęsti savo pramogą, užklausiau:

— Atsikratyti nebando? Pavyzdžiui, kryžiumi iš tolo peržegnoti, švęstu vandenėliu pašlakstyti...

— Bandžiau, bet neveikė.

— O šventais dūmeliais smilkinai?

— Smilkalus pamiršau.

— Na, matai... Pamėgink. Ar tai pikta dvasia kiekvieną rytą į tave spokso? Atečiau pažiūrėti, kas dėsia, kai pradėsi ją rūkyti.

— Rytą pamėginsiu, — ryžosi Matas.

Anksti keliausi ir bažnyčion eju su viltimi, kad vėl galėsiu slapta pasišaipyti iš Mato ir šėtono santykių. Tai man atlygins už visus jo pranašumus, kurių šešėly vystėsi mūsų draugystė.

Jis, matyt, jau buvo gerai smilkyne įkurenęs, nes kai ja nuo altoriaus švystelėjo, per bažnyčią nusirito didoki debesėliai. Pakvipo visi kampai. O šėtonas, ta gražuolė, pašoko ir baisiai čiudėdama išbėgo iš bažnyčios. Pastirau! Tai reiškė, kad Matas vėl buvo teisus. Šėtonas — tikras šėtonas, o aš, paskydelis, iš savo draugo šaipiausi, teologijai prieštaračiau... Kodėl taip dažnai mano galvoje atsiranda burbulų?

Susigėdęs nuskubėjau namo ir nežinojau, ką Matui sakysiu, kai jį vėl kada sutiksiu. Bet tą patį vakarą mane ir visą miestelį prislegė baisi tragedija: jaunas, doras kunigas Matas buvo rastas negyvas. Gulėjo jis bažnyčioje ant grindų, rankomis apglėbęs milžiniškos angelo statulos kojas, galvą paskanindinę kraujuje.

Visas nutirpau. Tai buvo šėtono kerštas! Kadangi ir aš tame sąmoksle prieš piktąjį

dvasią aktyviai dalyvavau, manęs taip pat laukė panašus likimas.

Truputį ramino Mato laidotuvių dieną sužinotos mirties aplinkybės. Tačiau ir dabar nesu tikras, kokiu ženklu nelabasis pažymėjo mano gyvenimą. Žinančiųjų pasakojimai apie tą nelemtą dieną buvo nesunkiai suprantami, tačiau baimės vis tiek neatsikračiau.

Klebonas, išgirdęs apie nelabąjį vargą iš bažnyčios, po pusryčių užkalbinęs kunigą Matą ir prašęs, kad ankstyvose mišiose smilkalų nenaudotų. Paprastos mišėlės ir švytruojanti smilkyne... Gražu, kad vikaras besistengias bažnyčioje iškilmingumą pabrėžti, bet ne visiems šitai tinka. Naujoji miestelio mokesčių inspektorė, gležna ir tiek pamaldi, kad be bažnyčios nei dienos nei praleidžianti (aciū Dievui, kad jis čia tokią atsuntęs), esanti liguistai alergiška kvapams. Ji net nuo žmonių besilaikanti atokiai, kad jos neerzintų svetimas prakaitas ar koks imantrenis muilas. O Matas smilkalus užkūręs... Ir šiaip jau moteriškai bažnyčioje nenusisekė. Lange, po kuriu kabo paskutinė Kryžiaus kelių stotis, yra iškritęs vitražo gabalėlis. Gal pats iškrito, o gal ir paaugliai išmušė... Ir sutverkį po Dievui paukštį, kad paukštis viską apžiūri ir viską mato... Taigi per tą langą mažą skylę bažnyčion landžiojais ir vaikus peris. Nelaimingas atsitikimas, ne kas kita, kad tai inspektorėi, kai meldėsi prie Kryžiaus kelių stoties, negražus paukščio daiktas ant nugaros užkrito. Tegul kur bala tą paukštį... Menka, žinoma, nelaimė, bet kai dar tie smilkalai šyrty...

— Nenaudok tų jų daugiau, neįvesdinėk naujienų, — prašė klebonas. — Suprantu, kad jauni žmonės vis ieško ką nors pakeisti, bet gal kitur pasisvalgyk. O dėl to paukščio...

Pasakysiu zakristijonui, kad paimtų ilgą kartį ir lizdą iškrapštytų.

— Palaukime, kol mažiukai išskris, — susirūpino mano draugas Matas, jaunas kunigas, paukščių ir visų kitų gyvių užtėrėjas. Jis, matyt, kartu ir džiaugėsi, kad šėtonas galėjo būti netikras šėtonas, tik apsimetėlis.

— Su tuo laukimu, matai, toks dalykas... — nepritarė klebonas, senas kunigas, kurio mielaširdingumo jausmas jau buvo atšipintas amžiaus. — Ateina atlaidai, visą bažnyčią užpildys žmonės, todėl paukštis gali ne vieną iš viršaus negražiai palaiminti. Geriau bus, jei tą lizdą išnaikinsime.

— Pažiūrėsiu, gal ką nors kitą galima padaryti, gal kokią lentą žemiau lizdo įtaisyti, — kalbėjo jaunas kunigas Matas. — Lenta tuos negerumus sulaikytų.

— Kaip įtaisyti? Lizdas labai aukštai, — bוגštavo klebonas, jau pagyvenęs kunigas.

— Leiskite pažiūrėti, klebone, šiandien zakristijonui dar nieko nesakykite.

— Žiūrėk, laiko turi. Man nei šilta, nei šalta. Žiūrėk, — toks malonus buvo klebonas, bažnytinio paukščio priešin.

Taigi Matas išsirengė žiūrėti. Turbūt lipo kopėčiomis, turbūt krito, nes ir kopėčios gulėjo ant akmeninių bažnyčios grindų su dviem lūžusiais skersiniais.

Nežinau, ką galvoti ir ką sakyti. Niekam nedrįstu tarti, kad mano draugą Matą nužudė šėtonas, nes visi iš manęs šaipytusi viešai ir slapta, kaip aš iš Mato šaipiausi, apie šėtoną pirmąkart išgirdęs. Tačiau dažnai taip pagalvoju ir baiminuosi dėl savo likimo. Maišosi visokiausios mintys. Nei jas priimu, nei paneigiu. Jo kapo be gražaus paminklo palikti negaliu. Todėl nuolankiai prašau — supraskite mano padėtį.

Laikas, išispaudęs novelės žodyje

(Atkelta iš 3 psl.)

apie mergelę, rūtų daržely ver-
kiančią, savo bernelio nesulau-
kiančią...

Šitai skaudokai idilei meno
psichologijos prasme reikia ir
kitokių spalvų. Reikia sūrumo,
negražumo, sukrėtimo. Bet ne
vien tik dėl meno psichologi-
jos – kitaip turi suskambėti ir
aprašomasis laikas: garlaivyje
pasirodo jaunutė mergina, ku-
rios išvaizda rodo, kad ji "yra ne
tik matiusi vargų, bet jau pati
patyrusi ir netikrosios meilės
vaisių". Moteris, kuriai mergina
įdavė obuolį, meta jį upėn: "Ne-
noriu nuo jos obuolių priimti:
tat paleistuvė ir užsikrėtusi, –
atsako pašnabždomis moteriš-
kė, bet tokiu balsu, kad visi ap-
linkui tą girdi". Vaizdelio pa-
baiga tokia: "Nenoriu ir nedris-
tu eiti paskui ją, pažūrėti, kur
ir kaip ji nakvos, pas ką ir kaip
ji čia gyvena Kaune, ką dirba ir
kokia baidi be pasigailėjimo ga-
lia ją prie tokio gyvenimo pri-
vertė. Pagaliau ar būtų iš to
kokia nauda?" Jonas Biliūnas
čia sužadina dar vieną balsą,
vėliau aidėsiantį lietuvių nove-
listų puslapiuose, ieškančiuose
sąžinės ir moralės normų dar-
nos jų gyvenimo, lemties paki-
šamomis normomis.

Išėjimas iš namų, kitokio pa-
saulio ilgėjimas, šeimos židi-
nio šiluma ir už to židinio ribų
tykantys pavojai aukso saki-
niais ir vaizdais išrašyti Petro
Cvirkos "Cukriniuose avinėliuose".
Po Jono Biliūno "Kliu-
džiau", "Brisiaus galas", "Nemu-
nu" šis Petro Cvirkos kūrinys
buvo ir turbūt tebėra tobuliausias
lietuvių novelistikos išdir-
biny, atkasęs ir išrašęs mūsų
krašto žmogaus, lietuvių kai-
miečio sakykime archetipinį pa-
vidalą, laiko tėkmės jau meta-
mą į artėjančios civilizacijos po-
tvynį. "Cukriniuose avinėliuose"
kalbama apie vaikus, apra-
šomos jų fantazijos. Šitoks pa-
veikslelis, regis, yra tikras šio
amžiaus pradžios "lietuviško"
laiko inkliuzas: "Seniai mes vi-
lijo tolimas vėjinis malūnas,
kurio sparnai sukosi už lygu-
mų, į vakarus. Mes niekad ne-
buvome ir mieste, apie kurį tiek
daug svajojome. Simukas
sprendė, kad mieste galima
pirkt ko tik nori, ko tik širdis
geidžia. Nuo namo ant namo
ištiestos virvės, o ant jų suka-
binėtos bandelės, riestainiai ir
dalgiai" (mano pabraukta – J. A.).

"Su pieno dalgiu ant peties..."
– ar ne šitaip kadaise dainavo
vienas tipiškių lietuvių pavi-
dalų Paulius Širvyss?

Už Jono Biliūno Niūronių, Pe-
tro Cvirkos Veliuonius jau tven-
kėsi naujų laikų pavidalai, ju-
dino tą ant virvės pakabiną
dalgi, artinosi žvangiančia gele-
žim, skepsio knygų puslapiams,
sielos sprogdinimais.

Jono Biliūno "Nemunu" jau
treji metai buvo parašytas, kai
gimė Antanas Vaičiulaitis, ku-
ris, tapęs rašytoju, savo novelės
"Pelkių takas" pradžioje įdėjo
tokius Rainer Maria Rilke žo-
džius:

*Wer jetzt stirbt irgendwo in
der Welt,
ohne Grund stirbt in der Welt*

*(Kas dabar kur nors pasaulyje
miršta,
miršta,
miršta pasaulyje be priežas-
ties)*

Pasirinktas motto kalba
apie trūkinėjantį pasaulį, kurio
įvykiuose sunku įžvelgti kokio
nors prasmingumo. "Pelkių ta-
ko" herojus Matas Mateika yra
atvykęs iš miesto į kaimą (at-
virkštinis kelias, jei prisimin-
sime Biliūno "Nemunu" ir Cvir-
kos "Cukrinius avinėlius")! kirs-
ti miško. Atsimeiname, ką rašė
Jonas Biliūnas: "Tie jos aukšti
žaliuojantieji miškai ir pievo-
mis krantai – tai ne kaleidosko-

pas, bet gyva prigimtis"? Nau-
jieji laikai, palikę kelmuotą
Anykščių šilėlių, pamažu ruošia
civilizacijos potvynį anksčiau
minėtam lietuviui ir jo aplinkos
pavidalui. "Matas Mateika pas-
kutini kartą smogė kirviu į ka-
mieną ir pridėjo ranką prie kak-
tos. Jis žvelgė aukštyn, kur
temstanciam dangui pušis sto-
vėjo išdidi ir liekna, su snieguo-
ta viršūne. Jis pasitraukė prie
kitų darbininkų".

O toliau sakoma taip: "Pama-
žu gulė snaigės ant šakų. Jis
akimis permetė visą medį.
Ūmai nusigręžęs pasibruko kir-
vį su pjūkle po pažaste. Tiesiai
per kelmynus kūrino į kaimą.
Kur tik akys siekė, visur jis
regėjo sugulusias eiles pušų ir
eglių, begalinę srovę rudų ir sa-
kuotų rąstų. Jis mąstė: 'Koks
naikinimas! Koks naikinimas!'"

Naiviai protestuodamas prieš
tą atsiraitančią naikinimo ban-
gą, herojus išdidžiai ryžtasi gri-
ovimo ir naikinimo darbe neda-
lyvauti. Žmoguje atbunda ta Jo-
no Biliūno suvokta gyva gamtos
prigimtis, ją naikinti Matui Ma-
teikai per skaudu. Jis nutaria
mesti darbą, grįžti į namus, į
miestą. "Jis norėjo dar kažką
tarti, bet jo lūpos ėmė vapsėti
kaip žmogui, kuriam graudu
kalbėti, ir žodžiai užduso", –
šitaip Antanas Vaičiulaitis nu-
sako keisto, sakykime biliūniš-
ko garlaivio keleivio, pasiry-
žlio atstatyti sielos harmoniją,
būseną. Tą harmoniją jau aiš-
kiai ardo naujieji laikai, grasi-
nantys griovimais. Mūsų aki-
mis žiūrint, tas laikas jau labai
tolimas, ardytų, grasinimų ir
gėdinių jau būta daug bai-
sesnių, tačiau šioje Antano Va-
ičiulaitio novelėje jau užčiuop-
ta tų blogybių pradžia. Beje, čia
taip pat pasigirsta ir svetimy-
bės motyvas, skambėjęs Jono
Biliūno vaizdelyje, kai studentė
prašė, kad muzikantai padai-
nuotų lietuviškai. Kai su ūki-
ninku, pas kurį apsistojo, Ma-
tas pakalbą apie senoviškus
žmones, novelės herojus ištaria:

"Kaip tie medžiai, kuriuos *sveti-
mi* (mano pabraukta – J. A.)
kerta". Ir toliau ūkininkas sako:
"Skaidu žiūrėti, kaip jie naik-
na". Tačiau tasai naikinimas
prieš tą beprasmią naikinimą
arba naikinimąsi, kurį yra nu-
sakęs minėtas Rainer Maria
Rilke, yra tikrai mažytis grū-
delis: Mateikai reikia pereiti
pelkių taku, kuriame pilna viso-
kių pavojų – nuklysi nuo žmo-
nių išminto tako – ir nugarmėsi
į liūną. Be to, galima papulti
tiesiai į glėbį svetimam karei-
viui sargybiniui. O jau atėjo ir
naktis, ir "juoda debesų siena
jau buvo pakilusi ir stūmėsi
prie mėnulio, šalto ir bailaus to-
se erdvėse". Šiame šurpiame
pelkių tako pasaulyje priešais
Matą Mateiką pasirodė senutė,
"amžiaus prilenkta prie žemės".
Kai Matas paklausia, kur ji taip
vėlai eina, ji atsako einanti
namo, o "Dievuliui niekados
nėra vėlu". Ji pasisako einanti
iš miesto, o tenai palaidojusi
dukra. "Dievuliui niekados ne-
vėlu; dukterį pasiėmė, o motiną,
sako Jis, paskui rasiu." Taigi –
senutė eina iš ten, kur svetima
dvasia! Bet Matas juk bėga
iš ten, kur dvasia svetima jam
ir kur grįžta senutė! Štai tas
prieštaras lieptas, ant kurio
turi prieštarigumai susidurti.
Novelėje sakoma: "Matui buvo
graudu prieš tą jos tiesų žvilgsnį
ir švelnius ramybės žodžius".
Pabrauktas žodis reiškia svar-
bų Antano Vaičiulaitio novelis-
tikos momentą: skeldėjančiame
naujų laikų pasaulyje žmogui
vis dėlto yra atrama: Viešpaties
paveikslas. Todėl ir senutė "at-
rodė jam tokia didelė ir galinga
su taja į sniegą tvirtai įsmeigta
kaip kokio vyskupo lazda". Kai
dar sušnekama apie svetimuo-
sius ir jų nešamas nelaimes,

novelės tempas vis didėja, ver-
žiamasi į finalą – pamanęs, kad
prisispaudžia prie seno gluos-
nio, Mateika užtaikė tiesiai ant
svetimo sargybinio. Novelė bai-
giama šitaip: "Mateika vandenį
plėšė kareivio rankas nuo sa-
vęs. Bet sargybinis laikė jį tvir-
tai, prisispaudęs kaip sūnus
prie tėvo, ir gramzdino abu gi-
lyn ir gilyn, kol paskutinis bur-
bulas mušė jiems iš gerklės".

Palyginti nedaug ratų apsisu-
ko laiko vežimas, ir štai kokiais
paveikslais varto anasai Jono
Biliūno žvilgsnio užkliudytais
skilinėjantis žmogaus gyveni-
mas (vos ne idilėje šmėstelėjęs
paleistuvės veidas – blogio sėk-
la). Svarbu čia dar vienas daly-
kas: Antano Vaičiulaitio nove-
lėje pelkių taku eina ne vien ti-
kroviškasis laikas, bet jau ir
kultūros pažadinta styga, ver-
čianti novelės gyvenimo atspind-
žius modeliuoti, kurti lyg ir
antrinį to gyvenimo pavidalą.
Šioje novelėje Antanas Vaiči-
ulaitis gyvenimą bus sumodelia-
vęs pagal Rainer Maria Rilke's
kodą.

Laiko inkliuzai lietuvių nove-
lėje! Kokie ir kaip jie išispaudė
vėlesnių metų bėgsmę? O pa-
matėme juos Romualdo Gra-
nausko novelėje "Švelnumas",
kur svetimumo šaltis taip įsi-
spraudęs į gyvenimą, kad jam
parodyti reikia pasitelkti šunį –
jis yra šios Granausko novelės
herojus. Po to – žinomieji "Duo-
nos valgytojai", kur ant klevo
lapų iškepta duona reikalinga
tikrai nueinantiesiems, jaunieji
jau nebežino, kam ir kodėl gyve-
na – toks tas gyvenimas sveti-
mas, primestas, nesavas.

Jeigu būtų galima sudėti į ko-
lį nors prietaisą atmintin tvir-
tai įstrigusias lietuvių noveles
ir jas kartu peršviesti, ekrane
amatytume ryškų laiko pavi-
dalą – liudinti, sergantį, tylintį.
Čia pamatykime Jurgio Savic-
kio, Igno Šeinaus, Stepo Zo-
barsko, Kazio Jankausko, Anta-
no Škėmos, Jurgio Jankaus įly-
dytus novelių inkliuzus, čia bū-
tų socializma žmogiškuoju veid-
du teigiančios Mykolo Sluckio
novelės, Romualdo Lankausko
"Lapkričio rėkas", A. Sprindžio
"Varnos traukia", Vlado Dau-
tarto "Pokalbis su upokšniu",
Jono Mikelinio "Akis", Sau-
liaus Šaltenio novelytė "Bėgi-
mas" (tuometinės jaunosios ra-
šytojų kartos balsas: vėlinop so-
cializmo propaguojamas mela-
gingas didžiųjų statusas, smelkiamės
į tikrą žmogiškumą!), A. Pocius
"Šieno vežimas", Bitės Vilimaitės "Ilgesys",
Emos Mikulėnaitės "Rudas
meškiukas", B. Radzevičiaus
"Šianakt bus šalna", Ramūno
Klimo "Paukščių lesinimo šven-
tė" (kur nedaug "fizinio" istori-
no laiko, daugiau – to laiko
minties, įvairiaplanio regėjimo),
Petro ir Povilo Dirgelio
"Amžinas aukuras", Leonido Ja-
cinevičiaus "Miestas didelis –
mažas", J. Glinkio "Pasiklausk
ežerėlio", V. Brazausko "Šieno
kvapas", R. Gavelio "Gimimo
diena", V. Zaikausko "Muzikan-
tai", D. Mušinsko "Dvi novelės
apie Munką", V. Narbuto "Ru-
denį, saulei šviečiant", Jurgos
Ivanauskaitės "Pakalnučių me-
tai", V. Morkūno "Plyšys", Z.
Čepaitės "Senis ir sušalusios
žąsys", Eugenijaus Ignatavi-
čiaus "Chrizantemų autobuse",
A. Ramono "Pailgas geltonas
debesis", B. Jonuškaitės "Trys
apsakymai apie Martyną", H.
A. Cigriejaus "Pirštėnės", V.
Juknaitės "Stiklo šalis", Š.
Šimulyno "Dyzelis" ... Dar at-
minty švysteli jau nebe visas
kūrinys, o atskiros detalės, la-
kus sakiny, gražus jausmas,
išminties krislas. Ačiū novelėi
už laiko atpažinimo antspaudus
jos puslapiuose.

Ačiū, bet... Kur atspindžiai iš
to meto, kai kaimuose ir mies-
tuose burzgė siaubą varantys
enkavedistų sunkvežimiai, kur
pasiryzimo ir kancijų takai par-
tizanų miškuose, kur svetimųjų
ideologijos nuodų, pasėtų mūsų
žmonių sąmonėje, atspindžiai?
Ilgas tas laiko tarpas, kurį no-
velė sukandusi dantis tylėjo,
kurį pataikūniškai šiepdamasi
melavo. Reikės jai apeiti didelį
ratą ir sugrįžti. Kaip į kokius
tolimus istorinius laikus... Nes
po artimųjų mirties turi praėti
daug laiko, kad jų veidus ryš-
kiai susapnuotum...

Kazys Bradūnas Poezijos pavasario šventėje Vilniaus universiteto Sarbievijaus kieme.

Arnoldo Baryso nuotrauka

Knyga apie žemę ir dangų

(Atkelta iš 1 psl.)

rinką spraudžiasi visokių maža-
raščiu išievių guirelė su savo
rašliava, Bradūnas yra pasida-
ręs mūsų akyse, tarytum koks
išievis Garbės Konsulas, Ypa-
tingas Igaliojimas ar panašiai,
tikrai reprezentuojantis išievi-
jos kūrybines aukštumas.

Formos atžvilgiu Bradūno po-
ezija nepasizymi gudravimais.
Jo eilėraščiai trumpi, minia-
tiūriniai, neretai poros keturei-
lių. Nobelio premijos laureatas
Josifas Brodskis yra tvirtinęs,
kad "Niekas kitas taip neapnuo-
gina poeto silpnųjų kaip klasi-
kinė eilėdara, ir todėl jos visuo-
tinai baidomasi. Parašyti dveje-
tų eilučių taip, kad jos skambėtų
nelauktai, kad neatsiiauktų sa-
šaukom su kieno nors kito ei-
lute ar nesukeltų komiško
efekto, girdi esą nepaprastai
komplikuota". Negalėčiau nei
užginčyti tokios nuomonės, nei
jai pritarti. Sakytiau tik tiek,
jog man neatrodo, kad Bradū-
no posmuose būtų jaučiama rit-
mo monotonią, ar kad jie pra-
šytųsi parodijuojami. Veikia-
u priešingai. Poetinė jo kalba, sa-
vo ritmika, folklorinė ornamen-
tika, užkalbėjimų "litanijom",
kelia skaitytojui rūpestingai iš-
balansuoto muzikinio kūrinio
įspūdį. Pasigėrėjimą žodžio
skalsa, emocijos išraiškos glaus-
tumu. Koks nuostabus, sakysim
nerimo gyliu ir ekspresijos pa-
prastumu yra nuotaikingasis ei-
lėraštis-pavadintas "Giri trau-
ka":

tuose burzgė siaubą varantys
enkavedistų sunkvežimiai, kur
pasiryzimo ir kancijų takai par-
tizanų miškuose, kur svetimųjų
ideologijos nuodų, pasėtų mūsų
žmonių sąmonėje, atspindžiai?
Ilgas tas laiko tarpas, kurį no-
velė sukandusi dantis tylėjo,
kurį pataikūniškai šiepdamasi
melavo. Reikės jai apeiti didelį
ratą ir sugrįžti. Kaip į kokius
tolimus istorinius laikus... Nes
po artimųjų mirties turi praėti
daug laiko, kad jų veidus ryš-
kiai susapnuotum...

*Aš įseinu. Ir grįšiu vakarė.
Man reik pabūti ant šventos
kalvos,
Kur tolyje Antakalnio giria
Ir medžių šaknys tartum
Lietuvos*

*Pritvinke gryno kraujo venos.
Ten tolyje Antakalnio giria...
Ne dėl poezijos ir ne dėl meno
Aš išėjau ir grįšiu vakarė.*

Aptardami poezijos knygas,
suteikusias mums paguodos ir
džiaugsmo, mes paprastai nau-
dojamės brandą ženklinais me-
taforom, kaip grūdų saują ir
panašiom. Kuklute, bet spalvin-
ga Kazio Bradūno lyrikos rink-
tinė man veikia primena kvap-
nių lauko gėlių puokštę. Ne-
išvaizdžių, neprilygstančių kul-
tūvosioms, bet savų ir arti-
mų.

Susitikimai

Nuo šių metų vasario 9 iki
kovo 5 dienos The John G.
Blank Center for the Arts,
Michigan City, Indiana, vyko
dailininkės iš Vilniaus Danutės
Turlaitės aliejinės tapybos dar-
bų paroda. Šio meno centro
Jaworowski galerijoje lietuviai
ir amerikiečiai turėjo progos pa-
sigėrėti jaunos lietuviškos dai-
lininkės drobėmis (jų buvo dvyli-
ka), skleidusiomis kažkokią ra-
mą šviesą ir šilumą. Visi iš-
statyti paveikslai – didoko for-
mato, daugiausia lietuviškos
tematikos, abstraktai, pvz.,
„Vilniaus senamiestis“, „Miesto
centras“, „Vilniaus katedros
varpinė“, „Vilniaus verbos“. Tuo
pačiu metu šiame meno centre,

tik skirtingose galerijose, vyko
ir dvi kitos parodos: fotomeni-
ninko bulgaro Jacko Vassilev ir
nigerijiečio dailininko Silas
Adeoye bendru pavadinimu
„Portraits of Humanity“.

Vietos laikraštyje *The Beach-
er* rašoma, kad Danutė Turlaitė
yra baigusi Vilniaus Meno
akademiją ir Vilniaus Techni-
kos kolegiją. Jos pačios žodžiais,
sovietmečiu dailininkų darbai,
jei jie politiškai neatitiko val-
džios liniją, negalėjo būti rodo-
mi. Pasakodama apie savo po-
linkį menui, ji prisimena savo
mociutės avies vilnų paruošimą
nuo pat avių kirpimo, natū-
raliais dažais jų dažymo iki
siūlų suverpimo ir margaspal-

Danutė Turlaitė

Vilniaus katedros varpinė, 1997
120 cm x 150 cm

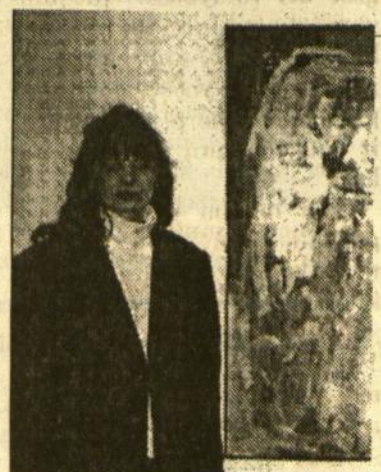
Elenos Urbaitytės kūryba

(Atkelta iš 2 psl.)

rodiniai objektai eksponuojami
personalinėse ir grupinėse paro-
dose Amerikoje, kartu ir eskizai
didelių skulptūrų, kurioms reik-
ia architektūrinės aplinkos. Ją
dailininkė atranda namuose,
Lietuvoje. Nerūdijančio plieno
kompozicija "Erdvės skrydis"
(1992) ties funkcionalistinių
Spaudos rūmų daugiaaukščių
įkomponuotos minimalistinės
skulptūros turį perveria raudo-
na, pasak dailininkės, – lemties
gija, teikianti šaltai "metalinei
erdvei" emocinio asociatyvumo.
Jį konkretizuoja skulptūrą ly-
dintis garsinis komentaras –
metalo pjovimo staklių triukš-
mo fone tariama išpažintis: "Gi-
miau Lietuvoje/ saulė žengė
auksiniais keliais/ saulė kilo į
erdvę/ auksiniais keliais/ auk-
siniais keliais/ raudonos juostos
lyg kraujas/ rodė kryptį į erdvę/
nebuvo kelio atgal/ nebuvo kelio
atgal/..." Europos centro skulp-
tūrų parke pastatytą nerūdy-
jančio plieno "Atsispindėjimą"
(1995), blizgančios, aplinkos
žalumą, vandenį atspindinčios
"metalinės erdvės" perrėžtos
raudono istorijos ribozenklio.
Viksvomis apaugusio tvenkinio
paviršiuje mirguliuojantis kon-
strukcijos atspindys – techninės
Vakarų civilizacijos ir gamtos
kontrastas senojoje Europoje,
Dailininkei svarbaus įvaizdžio
asociatyvumas naujai "suskam-
ba" istorinės architektūros aplin-
kioje, Technikos bibliotekos
kiemelyje įkomponavus kon-
struktyvią "cor-ten" kompoziciją
"Plienas dabar" (1996).

Urbaitis kūryba vėlei jungia
išievis ir šiuolaikinės Lietuvos
daile, atgaivina Vilniaus tarpu-
kario konstruktyvizmo, Vytauto
Kairiūkščio tradicijas, praplečia
vietinio asociatyviojo Mindaugo
Navako, Vlodo Urbanavičiaus
skulptūrinio minimalizmo kryptį,
taigi liudija esmini meno sro-
vių bendrumą.

Elona Lubyte

Danutė Turlaitė savo parodos metu
vii lovatiesių išaudimo.

The Beacher korespondentė
Maggie Beyer apie Danutės
Turlaitės parodoje išstatytus
darbus rašo: "Turlaitės aliejinės
tapybos paveikslai, tai abstrak-
tiniai jos gimtojo krašto – Lie-
tuvos, ypač Vilniaus, kuriame ji
gyveno ir mokėsi, vaizdai". Visi
paveikslai nutapyti jos viešna-
gės šiame krašte metu.

The John G. Blank meno cen-
tro kuratorius Kevin Firme,
pakvietęs Danutę Turlaitę paro-
dyti savo darbus šioje parodoje,
sakė, kad „apžvelgdami jos kū-
rybą, turime gerą progą susi-
pažinti su visai kitu pasaulio
kraštu. Dailininkė supažindina
mus su Lietuvos sostine Vilniu-
mi: pvz., vienas jos paveikslas,
pavadintas „Vilniaus katedros
varpinė“ užmena žinomą žmo-
nių susitikimo vietą tame
mieste“.

Paroda jau praėityje. Keletas
Danutės Turlaitės paveikslų
puošia lietuvių bei amerikiečių
namus, raštines. Kita jų dalis
minėtame Meno centre laukia
(gal dar ir pačios dailininkės
sugrįžtant?)...

Sofija Jelionienė